

Sygn. akt I UK 196/12

**WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ**

Dnia 5 października 2012 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Małgorzata Gersdorf (przewodniczący)
SSN Zbigniew Korzeniowski (sprawozdawca)
SSN Maciej Pacuda

w sprawie z odwołania J. J.
przeciwko Prezesowi Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego
o wysokość świadczenia,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 5 października 2012 r.,
skargi kasacyjnej ubezpieczonego od wyroku Sądu Apelacyjnego
z dnia 7 września 2010 r.,

oddala skargę kasacyjną.

Uzasadnienie

Sąd Apelacyjny wyrokiem z 7 września 2010 r. oddalił apelację ubezpieczonego J. J. od wyroku Sądu Okręgowego w K. z 26 sierpnia 2009 r., oddalającego jego odwołanie od decyzji pozwanego z 31 marca 2008 r. J. J.

wnioskiem z 2 maja 2005 r. wystąpił o wypłatę części uzupełniającej renty inwalidzkiej rolniczej, której odmówiono mu uprzednimi decyzjami. Pozwany decyzją z 8 lutego 2002 r. przyznał mu rentę od 18 grudnia 2001 r. do 31 stycznia 2003 r. i zawiesił 50% części uzupełniającej. Decyzja ta nie została zaskarżona. Decyzją z 27 maja 2002 r. przyznano wnioskodawcy prawo do renty od 1 czerwca 2002 r. do 31 stycznia 2003 r. i zawieszono wypłatę 100% części uzupełniającej z powodu niezaprzestania prowadzenia działalności rolniczej. Sąd Okręgowy w K. wyrokiem z 30 lipca 2003 r. oddalił odwołanie od tej decyzji. Pozwany wydawał potem kolejne decyzje zawieszając wypłatę 100% części uzupełniającej renty. Decyzje te były kontrolowane w postępowaniach sądowych. W szczególności decyzją z 13 lipca 2004 r. przyznano wnioskodawcy prawo do renty inwalidzkiej rolniczej od 1 sierpnia 2004 r. do 31 lipca 2006 r. z zawieszeniem 100% części uzupełniającej z powodu prowadzenia działalności rolniczej. Wyrokiem z 3 marca 2005 r. Sąd Okręgowy w K. oddalił odwołanie od tej decyzji. Natomiast Sąd Apelacyjny uchylił ten wyrok i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania wskazując w uzasadnieniu wyroku na uchwałę Sądu Najwyższego z 6 maja 2004 r., II UZP 5/04. Po ponownym rozpoznaniu sprawy Sąd Okręgowy w K. wyrokiem z 30 października 2007 r. zmienił decyzję z 13 lipca 2004 r. i przyznał ubezpieczonemu prawo do renty w pełnej wysokości.

Po rozpoznaniu wniosku ubezpieczonego z 2 maja 2005 r. pozwany decyzją z 31 marca 2008 r. umorzył postępowanie, stwierdzając brak podstaw do ponownego rozpoznania żądania. Odwołanie od tej decyzji odrzucił Sąd Okręgowy w K. postanowieniem z 17 czerwca 2008 r. na podstawie art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c. wobec prawomocnego osądzenia sprawy, ponadto wobec braku nowych okoliczności i dowodów, które uzasadniałyby wszczęcie postępowania przed organem rentowym i otwarcie drogi sądowej (art. 114 ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z FUS; dalej „ustawa o emeryturach i rentach z FUS”). Postanowienie to uchylił Sąd Apelacyjny, stwierdzając, iż rację ma wnioskodawca, że jego odwołanie od decyzji z 31 marca 2008 r., stanowiącej w istocie odmowę wznowienia postępowania w trybie art. 44 ust. 2 ustawy z 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (dalej „ustawa o usr”), nie jest objęte powagą

rzeczy osądzonej (art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c.) i powinno być rozpoznane merytorycznie.

Po rozpoznaniu sprawy Sąd Okręgowy w K. wyrokiem z 26 sierpnia 2009 r. oddalił odwołanie od decyzji z 31 marca 2008 r. stwierdzającej brak podstaw do wznowienia postępowania zakończonego decyzjami z 8 lutego 2002 r. i 13 lipca 2004 r. oraz odrzucił skargę o wznowienie postępowania zakończonego decyzją z 27 maja 2002 r. i prawomocnym wyrokiem z tego Sądu z 30 lipca 2002 r. (VII U 5870/02). Sąd Okręgowy zauważył, iż był związany oceną prawną i wskazaniem Sądu Apelacyjnego co do dalszego postępowania, w związku z tym odwołanie wnioskodawcy rozpoznał jako skargę o wznowienie postępowania o wysokość świadczenia w oparciu o art. 44 ust. 2 ustawy o usr. Stwierdził, że skarga o wznowienie postępowania w sprawie objętej decyzją z 13 lipca 2004 r. stała się bezprzedmiotowa, ponieważ roszczenie wnioskodawcy zostało zaspokojone po wygranym procesie (art. 105 ust. 1 k.p.a. i art. 83b ustawy z 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych – dalej „ustawa o sus”). Natomiast w odniesieniu do decyzji z 8 lutego 2002 r., to uchwała Sądu Najwyższego z 6 maja 2004 r., II UZP 5/04, bez wskazania nowych faktów i dowodów, które nie byłyby znane organowi rentowemu, nie stanowiła podstawy wznowienia postępowania (art. 44 ust. 2 ustawy o usr). Odnośnie decyzji z 27 maja 2002 r. Sąd Okręgowy odrzucił skargę o wznowienie postępowania wobec oddalenia odwołania od tej decyzji prawomocnym wyrokiem z Sądu Okręgowego w K. z 30 lipca 2002 r. (VII U 5870/02). Toczy się postępowanie (w sprawie VII U 2073/07) o wznowienie postępowania zakończonego wyrokiem z 30 lipca 2002 r. (VII U 5870/02). Postępowanie to zostało zawieszona na wniosek skarżącego do czasu zakończenia niniejszej sprawy.

W apelacji skarżący wniósł o zmianę wyroku i zaskarżonej decyzji w części dotyczącej decyzji z 8 lutego 2002 r. oraz z 27 maja 2002 r. i wypłacenie pełnej renty, gdyż nie prowadził działalności rolniczej co najmniej od 2000 r. Zdaniem skarżącego, gdyby właściwe orzecznictwo było znane wcześniej zarówno organowi rentowemu jak i Sądowi Okręgowemu, to nie doszłoby do wydania błędnych decyzji i wyroków. Sąd Apelacyjny w uzasadnieniu oddalenia apelacji zauważył przede wszystkim, że sprawa z odwołania od decyzji pozwanego podlegała rozpoznaniu

tylko w zakresie jej przedmiotu, co oznacza, że Sąd nie działał w zastępstwie organu rentowego. Decyzja pozwanego z 31 marca 2008 r. umarzająca postępowanie o wypłatę części uzupełniającej renty w istocie stanowiła odmowę wznowienia postępowania w trybie art. 44 ust. 2 ustawy o usr. Wnioskodawca domagał się wznowienia postępowania zakończonych decyzjami z 8 lutego 2002 r. i z 27 maja 2002 r. W odniesieniu do decyzji z 8 lutego 2002 r. podstawą wznowienia nie mogła być uchwała Sądu Najwyższego z 6 maja 2004 r., II UZP 5/04, gdyż nie stanowi przesłanki wznowienia (nowego dowodu ani okoliczności). Ponadto skarżona decyzja z 31 marca 2008 r. nie dotyczyła prowadzenia działalności rolniczej przez skarżącego, lecz wyłącznie istnienia przesłanek wznowienia postępowania. Z kolei w odniesieniu do wniosku o wznowienie postępowania od decyzji z 27 maja 2002 r., to toczy się postępowanie sądowe o wznowienie postępowania od wyroku oddalającego odwołanie ubezpieczonego od tej decyzji, stąd skoro o to samo (czyli o wznowienie postępowania) sprawa jest w toku, to zachodzi przesłanka odrzucenia odwołania od decyzji z 31 marca 2008 r. na podstawie art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c.

W skardze kasacyjnej zarzucono naruszenie: 1) prawa materialnego przez błędną wykładnię i zastosowanie, w szczególności: art. 44 ust. 2 w związku z art. 52 ust. 1 ustawy o usr, art. 114 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS i art. 83a ust. 1 ustawy o sus; 2) prawa procesowego wobec błędnej wykładni i zastosowania art. 199 § 1 pkt 2, 365 § 1, 366, 378 § 1 k.p.c. w związku z art. 233 § 1 i art. 328 § 1 k.p.c. Skarżący wniósł o uchylenie wyroków Sądów pierwszej i drugiej instancji i orzeczenie co do istoty sprawy przez zmianę decyzji pozwanego z 31 marca 2008 r., odnośnie decyzji z 8 lutego 2002 r. i z 27 maja 2002 r., w ten sposób, iż zostanie mu przyznane prawo do inwalidzkiej renty rolniczej w pełnej wysokości od 1 maja 2002 r. do 31 lipca 2004 r. wraz z odsetkami bądź o uchylenie tej decyzji i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zarzuty skargi nie uzasadniają jej wniosków.

Skarżący uważa, że powinno zostać wznowione postępowanie zakończone decyzjami pozwanego z 8 lutego 2002 r. i z 27 maja 2002 r. Nie spełniają się jednak podstawy wznowienia postępowania w odniesieniu do pierwszej decyzji i nie jest ono dopuszczalne w odniesieniu do drugiej decyzji.

Podstawą wniosku o wznowienie postępowania było twierdzenie, że skarżący nie prowadzi działalności rolniczej od 2000 r., co zgodnie z uchwałą Sądu Najwyższego z 6 maja 2004 r., II UZP 5/04, nie pozbawiało go części uzupełniającej renty inwalidzkiej rolniczej. W uchwale tej przyjęto, że wypłata części uzupełniającej świadczenia rolnika, który będąc właścicielem lub posiadaczem gospodarstwa rolnego faktycznie nie prowadzi w nim działalności rolniczej w rozumieniu art. 6 pkt 3 ustawy o usr nie ulega zawieszeniu na podstawie art. 28 ust. 1 i 3 w związku z ust. 4 tej ustawy.

W ocenie składu rozpoznającego skargę wykładnia prawa przyjęta przez Sąd Najwyższy nie stanowi podstawy wznowienia postępowania w oparciu o przepis art. 44 ust. 2 ustawy o usr, zgodnie z którym prawo do świadczeń z ubezpieczenia lub ich wysokość ustala się ponownie, na wniosek osoby zainteresowanej albo z urzędu, jeżeli po uprawomocnieniu się decyzji zostaną przedstawione nowe dowody lub ujawnione nowe okoliczności, mające wpływ na prawo do świadczeń lub ich wysokość. Co do niedopuszczalności wznowienia postępowania w oparciu o wykładnię prawa potwierdzono zatem takie samo stanowisko jak przyjęte w zaskarżonym wyroku. Oceny tej nie zmienia odwołanie się w skardze również do pozostałych przepisów dotyczących wznowienia postępowania w powszechnym systemie ubezpieczeń, gdyż regulacje te (art. 114 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS i art. 83a ust. 1 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych) są tożsame i wniosku przeciwnego nie uzasadniają. Nowe dowody lub ujawnione nowe okoliczności nie obejmują zatem późniejszej wykładni prawa materialnego. Czym innym byłby ewentualny błąd organu rentowego w zakresie tego prawa. Nie zachodzi bezwzględne związanie decyzją organu rentowego na przyszłość, gdyż nie jest to rzecz osądzona. Ubezpieczony może wystąpić ponownie o świadczenie i pozwany powinien wydać ponowną decyzję z prawem do jej kontroli w sądowym postępowaniu odwoławczym. Nie jest to jednak tryb wznowienia postępowania od uprzedniej decyzji. Wówczas

ubezpieczony może poprzez wydanie ponownej decyzji - wobec błędu organu rentowego - uzyskać świadczenie wstecz (art. 133 ust. 1 pkt 2 ustawy o emeryturach i rentach).

Należy jednak odnotować również odmienne stanowisko, to znaczy, że wykładnia prawa nie może być pominięta jako podstawa wznowienia postępowania. Przyjęto tak w uchwale Sądu Najwyższego z 26 listopada 1997 r., III ZP 40/97 (OSNP 1998 nr 14, poz. 429), stwierdzającej, że prawidłowa wykładnia obowiązującego przepisu, odmienna od przyjmowanej uprzednio, jest nową okolicznością. Ujawniona po uprawomocnieniu się decyzji stanowi podstawę do wznowienia postępowania z urzędu lub na wniosek. Stanowisko to spotkało się z aprobatą doktryny wskazującej, że przez pojęcie „okoliczności” należy rozumieć nie tylko określone w przepisach prawa materialnego fakty warunkujące powstanie prawa (np. staż pracy, wiek, niezdolność do pracy), lecz także uchybienie normom prawa procesowego lub materialnego przez organ rentowy, wpływające potencjalnie na dokonanie ustaleń w sposób niezgodny z ukształtowaną *ex lege* sytuacją prawną zainteresowanych (R. Babińska – Wzruszalność prawomocnych decyzji rentowych, Oficyna 2007 r.).

Gdyby nawet uznać powyższe stanowisko za uprawnione, to w sprawie objętej skargą wykładnia prawa przyjęta w uchwale Sądu Najwyższego z 6 maja 2004 r., II UZP 5/10, nie stanowiłaby argumentu (podstawy) do wznowienia postępowania zakończonego decyzją z 8 lutego 2002 r., gdyż decyzją tą zawieszono skarżącemu 50% części uzupełniającej renty, jednak nie w oparciu o przepisy ustawy o usr, których dotyczyła ta uchwała. Otóż w aktach rentowych znajduje się wniosek skarżącego o rentę inwalidzką rolniczą z 19 grudnia 2001 r., w którym podał, że nie zaprzestał prowadzenia działalności rolniczej i również jego żona taką działalność prowadzi jako współwłaściciel gospodarstwa rolnego. Dopiero w kolejnym piśmie z 15 kwietnia 2002 r. złożonym pozwanemu skarżący podał, że był z żoną w separacji i doszło do rozwodu. W obecnej sprawie o wznowienie ważne jest więc to, że podstawą decyzji 8 lutego 2002 r. był przepis art. 28 ust. 6 ustawy o usr, zgodnie z którym wypłata ulega zawieszeniu w połowie, jeżeli emeryt lub rencista prowadzi działalność rolniczą z małżonkiem, który nie ma ustalonego prawa do emerytury albo renty i nie spełnia warunków do uzyskania

emerytury rolniczej albo renty rolniczej z tytułu niezdolności do pracy, jeżeli małżonek ten podlega ubezpieczeniu emerytalno-rentowemu z mocy ustawy. Była to więc inna sytuacja, niż ta do której odnosiła się wskazana uchwała Sądu Najwyższego. Jeżeliby zatem wniosek o wznowienie postępowania zakończony tą decyzją miał liczyć na powodzenie, to musiałby podważać fakty, które skarżący sam podał w pierwotnym wniosku o rentę (z 19 grudnia 2001 r.), czyli iż prowadził działalność rolniczą z żoną. Inaczej ujmując decyzja z 8 lutego 2002 r. została wydana zgodnie z treścią wniosku ubezpieczonego. Zatem prócz zasadnej oceny przez Sądy w tej sprawie, że uchwała Sądu Najwyższego 6 maja 2004 r., II UZP 5/10, nie była podstawą do wznowienia postępowania, to skarżący musiałby obecnie inaczej twierdzić, niż we wniosku o przyznanie renty, co nie składałoby się na podstawę wznowienia postępowania, skoro chodzi w niej o okoliczność wówczas istniejącą, choć nieznaną organowi rentowemu w chwili wydawania decyzji i mającą wpływ na prawo lub wysokość świadczenia.

Natomiast w odniesieniu do wznowienia postępowania zakończony decyzją z 27 maja 2002 r., to nie mogą konkurować dwa postępowania o wznowienie od tej samej decyzji, czyli administracyjne i sądowe. Otóż ustalono, że odwołanie ubezpieczonego od decyzji z 27 maja 2002 r. zostało oddalone wyrokiem Sądu z 30 lipca 2002 r. w sprawie VII U 5870/02. Potem skarżący wystąpił z wnioskiem o wznowienie postępowania w tej sprawie i postępowanie to zostało zawieszony (sprawa VII U 2073/07). W takiej sytuacji zachodzi kolizja procesowa dwóch spraw sądowych dotyczących wznowienia postępowania wynikającego z tej samej decyzji. Tryb wznowienia z art. 44 ust. 2 ustawy o usz staje się bezprzedmiotowy, a ściślej niedopuszczalny, gdy toczy się już sądowe postępowanie (choć zawieszony) o wznowienie postępowania w sprawie, w której rozstrzygnięto odwołanie skarżącego od tej samej decyzji. W ujawnionej kolizji pierwszeństwo ma sprawa sądowa, w której oceniano już merytorycznie decyzję z 27 maja 2002 r. (jej zgodność z prawem), skoro zakończyła się oddaleniem odwołania ubezpieczonego. Ze skargi nie wynika przy tym, iżby podstawy wznowienia różniły się, czyli nadal chodzi o twierdzenie skarżącego, że nie prowadził działalności rolniczej. Sytuacja zbiegu takich dwóch postępowań nie jest wyraźnie uregulowana na etapie postępowania administracyjnego przed organem

rentowym, jednak na etapie postępowania sądowego zastosowanie ma niewątpliwe art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c., gdy nie są dopuszczalne dwa postępowania sądowe o to samo. Przeciwnym argumentem nie jest to, że pozwany wydał decyzję, od której co do zasady przysługuje odwołanie. Reguła ta nie sprawdza się w sytuacji, gdy druga decyzja dotyczy tego samego przedmiotu, który podlega już rozpoznaniu w postępowaniu sądowym. Procesowo prowadzi to do odrzucenia odwołania od decyzji odmawiającej wznowienia postępowania, gdy wznowienie jest już aktualne w odniesieniu do sprawy sądowej zakończonej uprzednim oddaleniem odwołania ubezpieczonego od tej samej decyzji. Drugie postępowanie o wznowienie było niedopuszczalne i pozwany *ab initio* mógł zasadnie odmówić wznowienia właśnie ze względu na tożsamość wniosku i sądowej sprawy o wznowienie postępowania.

Czym innym są regulacje przepisów art. 365 § 1 i 366 k.p.c., gdyż wynika z nich określone związanie uprzednim orzeczeniem sądu, jednak ustępują one w przypadku wniosku o wznowienie postępowania, stąd przepisy te nie zostały naruszone, gdyż to nie one stanowiły podstawę negatywnego rozstrzygnięcia w sprawie. Zarzutu naruszenia przepisów art. 365 i 366 k.p.c. skarżący nie może też łączyć z późniejszymi korzystnymi dla niego wyrokami sądowymi, gdyż te dotyczą późniejszych decyzji i okresów renty, w przeciwnym razie obecne postępowanie byłoby z gruntu bezprzedmiotowe. Innymi słowy skarżący nie jest pozbawiony możliwości wznowienia, jednak nie w sprawie objętej już postępowaniem sądowym. Wobec takiej oceny zasadniczych zarzutów skargi traci na znaczeniu zarzut naruszenia art. 378 § 1 k.p.c. w związku z art. 233 § 1 i art. 328 § 1 k.p.c.

Z powyższych motywów orzeczono jak w sentencji, stosownie do art. 398¹⁴ k.p.c.